

מבוא

טרם עלייתה לשלטון של מפלגת הצדק והפיתוח (להלן AKP) בתורכיה ב-2002, תורכיה וישראל חלקו מערכת יחסים ייחודית בתחומי הדיפלומטיה, הכלכלה והיחסים הצבאיים. היו שדיברו על 'ברית אסטרטגית' בין שתי המדינות. עבור ישראל, הקשרים היוו הוכחה לכך שיחסי ידידות הם אפשריים עם מדינה מוסלמית, ובישרו לתפישתה את האפשרות של המשך ההשתלבות באזור. עבור תורכיה, הקשרים היוו אישור לדמותה כמדינה מערבית, דמוקרטית וחילונית. לאחר בחירתה של ה-AKP, יחסיה של תורכיה עם ישראל עברו האטה חדה בתחומי הדיפלומטיה והצבא, אם כי לא בנושא הכלכלי. יש הטוענים כי הורדת רמת היחסים הייתה מטרתה של ה-AKP למן ההתחלה (Cohen, 2014).

מטרתה של עבודה זו, היא לבחון ולנתח את הגורמים להידרדרות המתמשכת ביחסים בין ישראל ותורכיה בשנים האחרונות. שאלת המחקר של העבודה, לפיכך, היא: **מהם הגורמים להידרדרות היחסים בין ישראל ותורכיה?**

ניתוח ההידרדרות ביחסים ייעשה על פי שלוש רמות ניתוח: רמת היחיד, רמת המדינה ורמת המערכת. כך נוכל לבחון הסברים שונים למשבר ביחסים, ולבדוק האם ישנה רמת ניתוח בעלת כוח הסברי רב יותר, לסוגיה שלפנינו. שיטת המחקר בה נשתמש בעבודה זו, הינה ניתוח תוכן איכותי.

בחקר היחסים הבינלאומיים, מקובלת החלוקה בין רמות ניתוח, לצורך ההבנה והניתוח של תופעות ותהליכים בזירה הבינלאומית. כל רמת ניתוח מהווה היבט שונה של היחסים הבין-לאומיים והגורמים הפועלים בהם, שאפשר להדגיש בהסברים אודות הפוליטיקה הבינלאומית. בחירת ההיבט, או רמת הניתוח, אותה יש להדגיש, נתונה על פי רוב לבחירת החוקר, כאשר מקובל שתיאור וניתוח מלא ככל הניתן יכלול הסברים הנובעים מכל אחת מרמות הניתוח. בכל אופן, על החוקר להחליט אם הוא מעדיף להתמקד ב"שלמויות" (כלומר המערכת הבינלאומית בכללה או חלקים נרחבים ממנה, או קבוצות גדולות אחרות של מדינות) או שמא ב"יחידים" (כלומר, במדינה בודדת או בבני אדם יחידים). מובן שהמציאות היא תמיד מורכבת, ובחירה ברמה אחת אין משמעה בהכרח התעלמות מרמות ניתוח אחרות. בעבודה זו, אנו ננסה להציג ניתוח של תהליך-הידרדרות היחסים בין מדינת ישראל לתורכיה- בהתאם לשלוש רמות הניתוח. לכן, כעת נתפנה להציג.

ניתוח ברמת היחיד- רמת הניתוח של היחיד, עניינה במאפיינים האישיים של בני אדם, כאשר זה יכול לכלול אזרחים מן השורה (כאשר לפעולותיהם יש השלכות חשובות מבחינה פוליטית), או מקבלי החלטות ובני אדם אחרים בעלי היכולת לקבל החלטות חשובות בעלות השפעה על רבים (קיגלי וויטקופ, 2002).

ניתוח ברמת המדינה- ניתוח ברמה זו, כולל את "היחידות המוסמכות לקבל את ההחלטות המסדירות את תהליכי מדיניות החוץ של מדינות ואת התכונות הפנימיות של אותן מדינות (למשל, סוג המשטר שלהן, רמת עצמתן הכלכלית והצבאית ומספר קבוצות הלאום)" (קיגלי וויטקופ, 2002, ע' 13). רמת ניתוח זו כוללת גם, למשל, ניתוח אודות יחסי הכוחות הפוליטיים בתוך המדינה, שמניבים 'תפוקה' בדמות מדיניות חוץ בעלת אופי מסוים על פני אחר.

תוכן עניינים

1	רקע היסטורי.....
1	התפתחות היחסים עד ההידרדרות.....
2	הידרדרות היחסים.....
3	ניתוח.....
3	ניתוח ברמת היחיד.....
3	ניתוח ברמת המדינה.....
4	ניתוח ברמת המערכת.....
5	סיכום ומסקנות.....
6	רשימת מקורות.....

רקע היסטורי

התפתחות היחסים עד ההידרדרות

ב-1949, תורכיה הייתה למדינה המוסלמית הראשונה שהכירה במדינת ישראל. עם זאת, יחסים דיפלומטיים מלאים בין המדינות יוסדו רק ב-1992, לאחר ועידת מדריד לשלום שנערכה ב-1991. הסכמי אוסלו ב-1993 הסירו מתורכיה מגבלות על יכולתה לשפר את הקשר עם ישראל, וסללו את הדרך לשותפות אסטרטגית במהלך שנות ה-1990 ושנות ה-2000 המוקדמות (Tur, 2012). כל עוד ישראל והערבים, ובייחוד הפלסטינים, היו במצב סכסוך, תורכיה חשבה שהיא לא יכולה לקדם את יחסיה עם ישראל. כשמדינות ערב החלו לשאת ולתת עם ישראל, ובמיוחד הפלסטינים, תורכיה חשה חופשיה יותר להרחיב את היחסים הדו-צדדיים עמה (Cohen, 2014).

שלוש סיבות עיקריות נודעו לשיפור והתהדקות היחסים בין שתי המדינות: תחזית אסטרטגית משותפת, האינטרס של הצבא התורכי ביחסים משופרים, ואינטרסים כלכליים. קריסת ברית המועצות גרמה לתורכיה לתור אחר צידוק אסטרטגי חדש לנטייתה למערב, והיא האמינה שקשרים הדוקים עם ישראל יסייעו לה בכך. תורכיה החלה גם להשקיע תשומת לב יתרה במזרח התיכון, ובאופן כללי הייתה שותפה להשקפתה של ישראל אודות האזור. שתי המדינות חששו מהפצת נשק להשמדה המונית, רדיקליזם אסלאמי, טרור ועליית ההשפעה האיראנית, ומעיראק. שתיהן ראו בעצמן "אאוטסיידרים" פרו-מערביים, חילונים ודמוקרטיים מבודדים באזור (Cohen, 2014). תורכיה סיפקה לישראל סיוע דיפלומטי שימושי, שהקל על בידודה של ישראל. היא גם סיפקה לישראל עומק אסטרטגי-האפשרות לקיים אימונים אוויריים מעל שטחה. בתמורה, קיבלה תורכיה תמיכה במאבקה נגד דיווחים אודות מצב זכויות האדם בה, והיא קיבלה עמדה טובה לשיפור יחסיה עם ארצות הברית. כך, שדולות פרו-ישראליות בארצות הברית קידמו אינטרסים תורכיים, וקובעי מדיניות אמריקאים היו מרוצים מגישתה הפרו-ישראלית של תורכיה. הכוחות המזוינים התורכים, שהיו בשיא עצמתם בשנות ה-1990, היו כוח מניע מאחורי שיפור היחסים עם ישראל. היחסים עם ישראל שימשו את הצבא כאמצעי להראות לאסלאמיסטים בתורכיה, כמו גם לקהילה הבינלאומית, שתורכיה היא מדינה חילונית ופרו-מערבית, שיכולה לקיים יחסים טובים עם מדינת ישראל היהודית (Tur, 2012).

היחסים הצבאיים חיזקו את עמדתן של שתי המדינות באזור, ואפשרה להן לקדם את מטרותיהן. שתיהן ראו ביחסים אמצעי להרתעה ולאיוון כנגד איומים. תורכיה, שלא יכלה לרכוש נשק מבנות בריתה המערביות, עקב האשמותיהן בסוגיות זכויות אדם בשטחה, פנתה לישראל, כדי שזו תסייע לה להפוך את צבאה למודרני יותר. צבא תורכיה העריך את נסיונה של ישראל במאבקה בטרור (Saltzman, 2015). ישראל גם היא השיגה יתרונות משמעותיים, כגון הכנסות לתעשיית הצבאית, שסבסדו למעשה את תכניות פיתוח הנשק שלה, אימונים משותפים ושיתוף פעולה מודיעיני ישראל ותורכיה הרוויחו מהיחסים גם מבחינה כלכלית. היקף הסחר ביניהן גדל באופן קבוע לאורך השנים ליותר מפי עשרה (Cohen, 2014).